

ปัญหาทางกฎหมายในการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบไปเป็นหลักประกัน
การชำระหนี้ในรูปแบบกิจการตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ

พ.ศ. 2558*

LEGAL ISSUES IN USING FORMAL SCHOOL ENTERPRISES AS COLLATERAL
UNDER THE BUSINESS SECURITY ACT B.E. 2558 (2015)

*ดารินทร์ วิเชียรพันธ์, ประมากรณ์ วีระพันธ์

Darin Wichianphan, Paramaporn Weeraphan

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย

Khon Kaen University Nong Khai Campus, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: Darin.w@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ปัญหา และข้อจำกัดทางกฎหมายในการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ในรูปแบบกิจการ ตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 รวมถึงศึกษากฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายไทยให้สามารถใช้กิจการโรงเรียนเอกชนเป็นหลักประกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากบทบัญญัติกฎหมาย เอกสารทางวิชาการ และกรณีศึกษาทางกฎหมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า 1) แม้พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจจะเปิดทางให้ใช้กิจการเป็นหลักประกันได้ แต่การนำโรงเรียนเอกชนในระบบมาเป็นหลักประกันในรูปแบบกิจการ ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากเจ้าหนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านการก่อตั้งสิทธิในทรัพย์สิน การบังคับหลักประกัน และข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนในระบบ 2) การศึกษากฎหมายต่างประเทศ เปรียบเทียบกับบริบทของประเทศไทย พบว่า ระบบ Floating Charge ของสหราชอาณาจักร และ UCC Article 9 ของสหรัฐอเมริกา มีความยืดหยุ่นสูงและเปิดโอกาสให้ใช้กิจการที่มีลักษณะเป็นบริการสาธารณะเป็น

*Received: 10 July 2025; Revised: 25 November 2025; Accepted: 29 November 2025

หลักประกันได้ 3) แนวทางปรับปรุงกฎหมายและกลไกทางกฎหมาย ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะเรื่องการกู้ยืมเงินและการใช้ทรัพย์สินของโรงเรียนเป็นหลักประกัน ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 พร้อมทั้งออกกฎกระทรวงหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับโรงเรียนเอกชนในระบบที่ประสงค์จะใช้กิจการเป็นหลักประกัน จัดตั้งกลไกกำกับดูแลหลังจดทะเบียน และจัดทำสัญญาหลักประกันที่ชัดเจน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่เจ้าหนี้ และส่งเสริมให้โรงเรียนเอกชนในระบบ สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ โดยไม่กระทบต่อภารกิจด้านการให้บริการสาธารณะและสิทธิของนักเรียนและบุคลากร

คำสำคัญ: กฎหมายในการนำกิจการโรงเรียนเอกชน, หลักประกันการชำระหนี้, พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558

Abstract

This research examines the principles, concepts, legal issues, and limitations regarding the use of formal schools as collateral in the form of a business under the Business Security Act B.E. 2558 (2015). It also examines relevant foreign laws, including those of the United Kingdom and the United States, in order to propose recommendations for improving Thai law to allow formal schools to effectively serve as collateral. This is a documentary research study, drawing from statutory provisions, academic literature, and legal case studies both domestic and international.

The findings reveal that 1) Although the Business Security Act allows businesses to be used as collateral, the use of formal schools in this capacity is not widely accepted by creditors. This reluctance stems from limitations related to the establishment of proprietary rights, enforcement of security interests, and specific legal restrictions applicable to formal schools. 2) The study of foreign laws, in comparison with the Thai context, reveals that the United Kingdom's floating charge system and the United States' UCC Article 9 provide a high degree of flexibility and allow businesses with characteristics of public service enterprises to be used as collateral. 3) Legal reform approaches and legal mechanisms. The researcher therefore recommends amending the Private Schools

Act B.E. 2550 (2007), particularly with respect to borrowing and the use of school property as security, to align with the Business Security Act B.E. 2558 (2015). In addition, ministerial regulations or operational guidelines should be issued for formal schools that wish to use their businesses as collateral. A post-registration supervisory mechanism should be established, and clear security agreements should be developed to build creditor confidence and to promote access to funding for formal schools without compromising their public service mission or the rights of students and personnel.

Keywords: Laws governing the operation of private schools, Debt collateral, Business Guarantee Act B.E. 2558

บทนำ

โรงเรียนเอกชนในระบบเป็นนิติบุคคล เอกชนที่ปฏิบัติการกิจการสาธารณะ มีบทบาทสำคัญในการรองรับผู้เรียนและเสริมระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม โรงเรียนจำนวนมากประสบปัญหาสภาพคล่องจากรายได้ที่ไม่มั่นคง ต้นทุนสูง และข้อจำกัดเชิงกฎหมายที่จำกัดความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทุน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2567) โรงเรียนเอกชนในระบบเผชิญกับปัญหาทางการเงินอย่างรุนแรง สืบเนื่องจากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ และการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการจำนวนมากไม่สามารถชำระค่าเล่าเรียนได้ ส่งผลให้เกิดหนี้ค้างสะสมสูงกว่า 10,000 ล้านบาททั่วประเทศ (ไทยรัฐออนไลน์, 2567; The Active News, 2567) แม้พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 จะเปิดทางให้กิจการใช้เป็นหลักประกันได้โดยไม่ต้องโอนกรรมสิทธิ์ แต่การนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ มาใช้เป็นหลักประกันกลับไม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ สาเหตุสำคัญอยู่ที่โรงเรียนเอกชนอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดข้อจำกัดเกี่ยวกับการกู้ยืม การใช้ทรัพย์สินเป็นหลักประกัน และการโอนสิทธิในใบอนุญาต ส่งผลให้การใช้กิจการเป็นหลักประกันตามกฎหมายหลักประกันทางธุรกิจ ไม่สามารถบรรลุเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ (สุจิตา ศึกษมัต, 2560; ระวีวรรณ ทวีซังข์, 2562) ปัญหานี้สะท้อนความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมายทั่วไปและกฎหมายเฉพาะ และตั้งข้อสงสัยต่อสถานะทรัพย์สินและความสามารถในการโอนสิทธิซึ่งเป็นหัวใจของหลักประกันกิจการ เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เช่น ระบบ Floating Charge ของสหราชอาณาจักร และระบบ Security Interest ภายใต้อาณัติ UCC Article 9

ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งรองรับการใช้ทรัพย์สินหลากหลายประเภท รวมถึงทรัพย์สินในอนาคต พร้อมกลไกผู้บริหารกิจการเพื่อรักษาความต่อเนื่อง (Goode, R, 2017) จะเห็นได้ว่า กฎหมายไทยยังขาดกลไกสำคัญที่สามารถรักษามูลค่าของกิจการโรงเรียน ในฐานะกิจการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัญหาข้อจำกัดของกฎหมายไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงแหล่งทุนของโรงเรียนเอกชน พร้อมสังเคราะห์แนวทางการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายว่าด้วยหลักประกัน พันธกรณีของรัฐต่อการศึกษา และหลักประโยชน์สาธารณะ เพื่อเสริมความมั่นคงและความยั่งยืนของภาคการศึกษาเอกชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดและปัญหาทางกฎหมายของประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ในรูปแบบกิจการตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558

2) เพื่อเปรียบเทียบแนวทางทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร (ระบบ Floating Charge) และสหรัฐอเมริกา (ภายใต้ UCC Article 9) เพื่อศึกษารูปแบบการใช้กิจการเป็นหลักประกันและเปรียบเทียบกับบริบทของประเทศไทย

3) เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายและกลไกทางกฎหมาย เพื่อให้สามารถนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบมาใช้เป็นหลักประกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่กระทบต่อภารกิจทางการศึกษาและสวัสดิภาพของผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ทำการศึกษาในรูปแบบวิธีการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยศึกษาจากบทบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ รวมถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อของสถาบันการเงิน การบังคับหลักประกันที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศ และศึกษาจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการให้สินเชื่อที่เป็นลักษณะโครงการ ซึ่งจะนำมาปรับกับการใช้กับกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ เพื่อนำข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางกฎหมาย ในการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบไปเป็น

หลักประกันการชำระหนี้ ในรูปแบบกิจการตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

การศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้ในรูปแบบกิจการตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

1. ข้อจำกัดของกฎหมายไทยในการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบไปเป็นหลักประกัน จากการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งและการดำเนินกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ ควบคู่กับพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 พบว่า แม้กฎหมายหลักประกันทางธุรกิจจะเปิดโอกาสให้นำกิจการมาเป็นหลักประกัน โดยไม่ต้องโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แต่ในทางปฏิบัติยังมีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การนำกิจการโรงเรียนเอกชนมาใช้เป็นหลักประกัน ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระวีวรรณ ทวีขันธ์, 2562; สุจิตา ศีเกษมัต, 2560) ข้อจำกัดสำคัญอยู่ที่ลักษณะทรัพย์สินและสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนในระบบ ได้แก่ ความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินบางประเภท เช่น ใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียน หรือสิทธิในรายได้จากค่าเล่าเรียน ซึ่งแม้จะเป็นแหล่งมูลค่าทางเศรษฐกิจหลักของกิจการ แต่ไม่สามารถโอนหรือประเมินมูลค่าได้อย่างตรงไปตรงมาในเชิงพาณิชย์ และมีลักษณะใกล้เคียงสิทธิในการประกอบกิจการที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ มากกว่าทรัพย์สินที่โอนกันได้ทั่วไป

พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 กำหนดข้อจำกัดด้านการกู้ยืมและการใช้ทรัพย์สินของโรงเรียนเป็นหลักประกัน เช่น การกำหนดให้การกู้ยืมต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารโรงเรียน และต้องได้รับอนุญาตจากผู้อนุญาต หากวงเงินเกิน 25% ของมูลค่าทรัพย์สิน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2567) ส่งผลให้โรงเรียนไม่สามารถจัดโครงสร้างสินเชื่อและหลักประกันได้อย่างยืดหยุ่นตามความต้องการของสถาบันการเงิน อีกทั้งการแต่งตั้งผู้บังคับหลักประกัน ตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 มีปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบต้องมีผู้บริหารที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายโรงเรียนเอกชน หากผู้บังคับหลักประกันไม่เข้าเงื่อนไขดังกล่าว จะไม่สามารถเข้าบริหารกิจการโรงเรียนได้จริง (สุจิตา ศีเกษมัต,

2560) นำไปสู่ความไม่มั่นใจของเจ้าหนี้ในการใช้กิจการโรงเรียนเป็นหลักประกัน (ประชาชาติธุรกิจ, 2567)

กล่าวโดยสรุป กฎหมายไทยในปัจจุบัน ยังไม่สามารถแปลงกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ ให้เป็นหลักประกันที่มีมูลค่าชัดเจนและบังคับได้จริง จึงไม่ตอบโจทย์เป้าหมายของพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจที่ต้องการเพิ่มทางเลือกสินทรัพย์ค้ำประกันให้ภาคธุรกิจในเชิงปฏิบัติ

2. การเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ สหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาเพื่อให้เห็นกรอบคิดและกลไกทางกฎหมายที่แตกต่าง งานวิจัยได้นำระบบกฎหมายของสหราชอาณาจักร (Floating Charge) และสหรัฐอเมริกา (UCC Article 9) มาเปรียบเทียบกับบริบทไทย พบประเด็นสำคัญ กรอบกฎหมายต่างประเทศกับการใช้กิจการเป็นหลักประกัน ดังนี้

1) สหราชอาณาจักร (Fixed Charge / Floating Charge) ระบบกฎหมายอังกฤษอนุญาตให้เจ้าหนี้ใช้ทรัพย์สินของกิจการทั้งในรูปแบบ Fixed Charge (ผูกพันทรัพย์สินเฉพาะเจาะจง) และ Floating Charge (ผูกพันทรัพย์สินหมุนเวียนหรือทรัพย์สินในอนาคต) ครอบคลุมทั้งทรัพย์สินที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน รวมทั้งสิทธิเรียกร้องและรายได้จากการดำเนินกิจการ (Goode, R, 2017) ในกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้สามารถแต่งตั้งผู้บริหารกิจการ (Receiver) เข้าควบคุมและบริหารกิจการต่อ เพื่อรักษามูลค่ากิจการในฐานะ “going concern” มิใช่เพียงการขายทรัพย์สินแยกส่วน ส่งผลให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรได้รับผลกระทบน้อยกว่าการเลิกกิจการทันที

2) สหรัฐอเมริกา UCC Article 9 อนุญาตให้ใช้ทรัพย์สินหลากหลายรูปแบบเป็นหลักประกัน ทั้งทรัพย์สินมีตัวตนและไม่มีตัวตน โดยทำสัญญาได้อย่างยืดหยุ่น รวมถึงสิทธิเรียกร้องในอนาคต โดยสามารถทำสัญญาจำนองระหว่างกันได้โดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียน เว้นแต่ต้องการให้มีผลต่อบุคคลภายนอก (United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL), 2010) กลไก “security interest” ทำให้ทรัพย์สินของกิจการด้านบริการสาธารณะ เช่น สาธารณูปโภคหรือสถานศึกษา สามารถถูกนำมาใช้เป็นหลักประกันได้ โดยยังคงคำนึงถึงความต่อเนื่องในการให้บริการผ่านกลไกของศาลและผู้บริหารกิจการในภาวะวิกฤต

สรุปเทียบกับบริบทสำหรับประเทศไทย แม้พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 จะบัญญัติให้กิจการเป็นวัตถุแห่งหลักประกันได้ แต่โรงเรียนเอกชนในระบบยังเผชิญข้อจำกัดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ข้อจำกัดตามมาตรา 31(6) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนฯ ที่กำหนดให้การกู้ยืมต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการ และต้องได้รับอนุญาตหากเกินวงเงิน 25% ของทรัพย์สิน

ความไม่ชัดเจนของทรัพย์สินบางประเภท เช่น ใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียน หรือสิทธิในการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถโอนได้โดยเสรี แม้จะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ขอบเขตของทรัพย์สินที่นำมาเป็นหลักประกันได้ ต้องเป็นทรัพย์สินที่โรงเรียนมีกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ และสามารถประเมินความต่อเนื่องของรายได้ได้อย่างชัดเจน จากการเปรียบเทียบพบว่า หลัก “going concern” ที่กฎหมายต่างประเทศใช้รองรับการรักษากิจการในระหว่างการบังคับหลักประกัน ยังไม่ถูกออกแบบอย่างชัดเจนในกฎหมายไทย โดยเฉพาะกรณีโรงเรียนเอกชนในระบบ ซึ่งมีภารกิจด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชน (ระวีวรรณ ทวีขันธ์, 2562)

3. แนวทางปรับปรุงกฎหมายและกลไกทางกฎหมาย เพื่อให้การนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบมาใช้เป็นหลักประกันการชำระหนี้ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่กระทบต่อภารกิจด้านการศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบเป็นบริการสาธารณะในด้านการศึกษา (Public Educational Service) ประกอบกิจการเพื่อสาธารณประโยชน์ ไม่ใช่กิจการเชิงพาณิชย์อย่างแท้จริง ลักษณะสำคัญของบริการสาธารณะคือ ความต่อเนื่อง (Continuity) โรงเรียนเอกชนจึงไม่สามารถหยุดกิจการโดยทันที ผลการวิจัยเสนอแนวทางปรับปรุงทั้งในระดับกฎหมายและแนวปฏิบัติ ดังนี้

3.1 การพัฒนาแนวทางเฉพาะในการประเมินมูลค่ากิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ

ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดแนวทางเฉพาะในการประเมินมูลค่ากิจการโรงเรียนเพื่อใช้เป็นหลักประกันโดยตรง ในทางปฏิบัติมักอ้างอิงแนวทางทั่วไปของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ใช้กับกิจการมูลค่าไม่เกิน 50 ล้านบาท ซึ่งเน้นการประเมินด้วยวิธีเปรียบเทียบราคาตลาด (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) วิธีดังกล่าวอาจไม่ครอบคลุมลักษณะเฉพาะของกิจการการศึกษา เช่น 1) ทรัพย์สินไม่มีตัวตน เช่น ชื่อเสียงโรงเรียน ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง คุณภาพการจัดการศึกษา 2) รายได้ประจำจากค่าเล่าเรียนที่ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียนและความเชื่อมั่นของชุมชน

จึงควรจัดให้มีแนวปฏิบัติและมาตรฐานการประเมินมูลค่ากิจการโรงเรียนเอกชนโดยเฉพาะผ่านความร่วมมือระหว่างธนาคารแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประเมินค่าทรัพย์สิน และหน่วยงานกำกับดูแล เพื่อพัฒนาเกณฑ์ที่สะท้อนรายได้ประจำ ต้นทุนการดำเนินงาน เสถียรภาพทางการเงิน ตลอดจนแบบจำลองวิเคราะห์ความเสี่ยง (risk model) สำหรับสถานศึกษา (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563; สมาคมผู้ประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย, 2567)

3.2 แนวทางการให้ความยินยอมในการโอนใบอนุญาตไว้ล่วงหน้า สิทธิในการดำเนินกิจการโรงเรียนเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนได้โดยเสรี ภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 การเปลี่ยนแปลงผู้รับใบอนุญาตต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรัฐทุกครั้ง (ราชกิจจานุเบกษา, 2551) ทำให้การใช้กิจการโรงเรียนเป็นหลักประกันขาดความคล่องตัว โดยเฉพาะเมื่อจำเป็นต้องบังคับชำระหนี้เพื่อลดข้อจำกัดนี้ ผู้วิจัยเสนอให้มีการจัดทำหนังสือยินยอมในการโอนสิทธิไว้ล่วงหน้า สำหรับสิทธิที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจการ เช่น ใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียน โดยกำหนดเงื่อนไขว่าผู้รับโอนต้องมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 และยอมรับข้อกำหนดของใบอนุญาตเดิม แนวทางดังกล่าวอาจอาศัยช่องทางตามมาตรา 106 ที่เปิดให้ผู้รับใบอนุญาตสามารถยื่นคำขอโอนสิทธิแก่บุคคลอื่นได้ ภายใต้ดุลพินิจของผู้อนุญาต จึงควรพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติการให้ความยินยอมล่วงหน้า ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) เพื่อให้การบังคับหลักประกันสามารถดำเนินไปได้ โดยยังรักษาผลประโยชน์สาธารณะและความโปร่งใสของระบบการศึกษา

3.3 การจดทะเบียนหลักประกันและการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของกิจการโรงเรียน การจดทะเบียนหลักประกันทางธุรกิจของโรงเรียนเอกชน ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 โดยจดทะเบียนสัญญาหลักประกันกับนายทะเบียน เพื่อให้สิทธิของผู้รับหลักประกันมีผลตามกฎหมาย (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2566) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของโรงเรียนเพื่อรองรับการใช้กิจการเป็นหลักประกัน งานวิจัยเสนอให้กำหนดให้มีการจัดทำบัญชีรายการทรัพย์สิน แยกประเภท เช่น ทรัพย์สินถาวร ทรัพย์สินหมุนเวียน สิทธิเรียกร้อง และรายได้ในอนาคต กำหนดหลักเกณฑ์ให้มีการปรับปรุงมูลค่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญ เพื่อให้การบังคับหลักประกันในภายหลัง สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมทั้งต่อเจ้าหนี้และโรงเรียน

3.4 การบังคับหลักประกันในกรณีกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ ในปัจจุบัน กลไกการบังคับหลักประกันตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 ยังมุ่งเน้นการจำหน่ายทรัพย์สิน เช่น การขายทอดตลาด มากกว่าการบริหารกิจการในระหว่างการบังคับหลักประกัน (going concern) ซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนเอกชน ที่ต้องรักษาความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา การบังคับหลักประกันที่เป็นกิจการ มีสาระสำคัญ 2 ส่วน ดังนี้

1) ผู้บังคับหลักประกัน กฎหมายกำหนดเพียงว่ามีหน้าที่รักษามูลค่าของหลักประกัน แต่ไม่ชัดเจนว่ามีอำนาจบริหารโรงเรียนต่อเนื่องได้เพียงใด การออกแบบผู้บังคับหลักประกันให้มีคุณสมบัติ

และบทบาทใกล้เคียง คณะกรรมการควบคุมโรงเรียนในระบบ จะช่วยรักษาสมดุลระหว่างการคุ้มครองเจ้าหน้าที่และการคุ้มครองสิทธิของผู้เรียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2558; Goode, R, 2017)

2) กระบวนการบังคับหลักประกัน ปัจจุบันพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 มุ่งเน้นการบังคับหลักประกันโดยจำหน่ายทรัพย์สิน เช่น การขายทอดตลาด โดยยังไม่มีแนวปฏิบัติ เฉพาะเกี่ยวกับการบริหารกิจการระหว่างรอบการบังคับหลักประกัน ซึ่งในกรณีของโรงเรียนเอกชนในระบบ จำเป็นต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้กระทบต่อครู นักเรียน และบุคลากร การจัดสรรรายได้ระหว่างการบริหารกิจการยังไม่มีบทบัญญัติเฉพาะ แม้มาตรา 52 และ 74 จะกล่าวถึงเพียงการจำหน่ายทรัพย์สินหรือดอกผล ทั้งนี้ รายได้จากการดำเนินงาน เช่น ค่าเล่าเรียน อาจตีความเป็นดอกผลของทรัพย์สิน และจัดสรรตามลำดับความสำคัญ แต่ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 เช่น การจ่ายเงินเดือนครูและจัดสวัสดิการนักเรียน ดังนั้น จึงควรกำหนดแนวทางโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ หรือกรมบังคับคดี เพื่อวางหลักเกณฑ์คุณสมบัติผู้บังคับหลักประกัน วิธีการจัดสรรรายได้ และมาตรการควบคุมความโปร่งใส เพื่อให้การบังคับหลักประกันในโรงเรียนเอกชน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เรียนและบุคลากร (ราชกิจจานุเบกษา, 2558; ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมายและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการก่อตั้งและการดำเนินกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบ รวมถึงแนวทางตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 สอดคล้องกับระวีวรรณ ทิวสังข์และสุจิตา ศึกษมัต ที่ว่า แม้กฎหมายดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้นำกิจการมาเป็นหลักประกัน โดยไม่ต้องโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แต่ในทางปฏิบัติยังมีอุปสรรคหลายประการ ที่ทำให้การนำกิจการโรงเรียนเอกชนมาใช้เป็นหลักประกัน ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระวีวรรณ ทิวสังข์, 2562; สุจิตา ศึกษมัต, 2560) และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่อธิบายถึงข้อจำกัดสำคัญประกอบด้วย ความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินบางประเภท เช่น ใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียน หรือสิทธิในรายได้จากค่าเล่าเรียน ซึ่งไม่สามารถโอนหรือประเมินมูลค่าได้ในเชิงพาณิชย์ อีกทั้งกฎหมายเฉพาะอย่างพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ยังจำกัดอำนาจของผู้ดำเนินกิจการ เช่น การกำหนดให้การกู้ยืมต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะ

กรรมการบริหาร และต้องได้รับอนุญาตจากผู้อนุญาตหากวงเงินเกิน 25% ของมูลค่าทรัพย์สิน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2567)

2. แนวทางทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร (ระบบ Floating Charge) และสหรัฐอเมริกา (ภายใต้ UCC Article 9) เพื่อศึกษารูปแบบการใช้กิจการเป็นหลักประกันและเปรียบเทียบกับบริบทของประเทศไทย ผู้วิจัยจะนำเสนอปัญหาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศและแนวทางแก้ไขไปในคราวเดียวกัน สอดคล้องกับ Goode ได้กล่าวถึงการดำเนินการดังกล่าว ต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ซึ่งแม้โรงเรียนจะมีสถานะเป็นนิติบุคคล แต่การกู้ยืมเงินของโรงเรียนจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารโรงเรียน และหากเป็นวงเงินที่เกิน 25% ของมูลค่าทรัพย์สิน ต้องได้รับอนุญาตจากผู้อนุญาต (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2567)

เมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศเช่น อังกฤษและสหรัฐอเมริกา พบว่า มีความยืดหยุ่นมากกว่า โดยในอังกฤษอนุญาตให้ใช้หลักประกันทั้งในรูปแบบ Fixed Charge และ Floating Charge ซึ่งครอบคลุมทั้งทรัพย์สินปัจจุบันและในอนาคต (Goode, R, 2017) สอดคล้องกับระวีวรรณ ทวิชสังข์ กล่าวถึงการนำโรงเรียนเอกชนในระบบมาเป็นหลักประกัน แม้จะสอดคล้องกับหลัก “going concern” เช่นเดียวกับต่างประเทศ แต่ยังคงปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้อง โดยเฉพาะในประเด็นการกู้ยืมเงินและการกำหนดขอบเขตทรัพย์สิน ที่สามารถใช้เป็นหลักประกันได้ (ระวีวรรณ ทวิชสังข์, 2562)

3. เสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายและกลไกทางกฎหมาย เพื่อให้การนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบมาใช้เป็นหลักประกันการชำระหนี้ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่กระทบต่อภารกิจด้านการศึกษา ผู้วิจัยเสนอให้มีการพัฒนากลไกทางกฎหมายและแนวปฏิบัติเฉพาะที่รองรับลักษณะพิเศษของกิจการประเภทนี้ สอดคล้องกับธนาคารแห่งประเทศไทยและสมาคมผู้ประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย ที่ว่า ประเทศไทยยังขาดแนวทางเฉพาะในการประเมินมูลค่ากิจการโรงเรียนสำหรับการใช้เป็นหลักประกันโดยตรงในทางปฏิบัติ ปัจจุบันมักอ้างอิงแนวทางทั่วไปของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ใช้กับกิจการมูลค่าไม่เกิน 50 ล้านบาท โดยเน้นการประเมินด้วยวิธีเปรียบเทียบราคาตลาด ซึ่งอาจไม่เพียงพอสำหรับโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และซับซ้อนนอกจากนี้ แนวทางของภาคเอกชนที่จัดทำขึ้นสำหรับ SMEs ก็ยังไม่ครอบคลุมลักษณะเฉพาะของกิจการการศึกษา เช่น ทรัพย์สินไม่มีตัวตนหรือมูลค่าทางสังคม เช่น ชื่อเสียงและความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง อุปสรรคสำคัญจึงอยู่ที่การไม่มีกรอบการประเมินที่รองรับลักษณะเฉพาะของโรงเรียน ทั้งในด้านทรัพย์สินที่มีตัวตน เช่น อาคารเรียน และไม่มี

มีตัวตน เช่น ใบอนุญาต หรือรายได้ประจำจากค่าเล่าเรียน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564; สมาคมผู้ประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย, 2567) และสอดคล้องกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 โดยจะต้องดำเนินการจดทะเบียนสัญญาหลักประกันกับนายทะเบียน เพื่อให้สิทธิของผู้รับหลักประกันมีผลตามกฎหมาย ในขณะที่เดียวกัน ระบบของประเทศอังกฤษได้มีการแบ่งทรัพย์สินออกเป็น Fixed Charge และ Floating Charge พร้อมรายละเอียดที่ชัดเจนในสัญญาหลักประกัน เพื่อป้องกันข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นในประเทศไทย แม้ว่าโรงเรียนเอกชนจะสามารถใช้กิจการเป็นหลักประกันได้ แต่ยังคงขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการจัดทำรายการทรัพย์สิน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2566)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการนำกิจการโรงเรียนเอกชนในระบบมาเป็นหลักประกัน เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสมกับบริบทของไทย ผลการวิจัยพบว่า แม้พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558 จะเปิดทางให้ใช้กิจการเป็นหลักประกันได้ แต่โรงเรียนเอกชนในระบบยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การกู้ยืมต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการบริหารโรงเรียน การโอนใบอนุญาตต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐ และขาดแนวทางประเมินมูลค่ากิจการที่ชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เช่น สหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา พบว่า มีกลไกทางกฎหมายที่ยืดหยุ่นและครอบคลุมมากกว่า โดยสามารถใช้ทรัพย์สินหลากหลายประเภทและสิทธิในอนาคตเป็นหลักประกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายไทย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พร้อมพัฒนาแนวทางประเมินมูลค่ากิจการ การให้ความยินยอมล่วงหน้าในการโอนสิทธิ และกลไกการบังคับหลักประกันที่ไม่กระทบต่อสิทธิของผู้เรียน ครู และบุคลากร เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนของภาคการศึกษาเอกชนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะทางกฎหมายและนโยบาย

1) การปรับปรุงตราสารจัดตั้งและแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เสนอให้เพิ่มเติมอำนาจของผู้รับใบอนุญาตในตราสารจัดตั้ง (หมวด 7) เพื่อให้สามารถกู้ยืมและจัดตั้งหลักประกันได้อย่างชัดเจน และ

หากประสงค์จะปรับปรุงในระยะยาว ควรพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะเกณฑ์วงเงินกู้ยืม 25% ของทรัพย์สิน และปรับปรุงกระบวนการขอความเห็นชอบให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเปิดให้โรงเรียนเสนอแผนธุรกิจประกอบคำขอได้

2) การออกกฎกระทรวงหรือแนวทางปฏิบัติ เสนอให้จัดทำแนวปฏิบัติเฉพาะสำหรับโรงเรียนที่ประสงค์ใช้กิจการเป็นหลักประกัน โดยระบุรายการทรัพย์สินที่สามารถใช้เป็นหลักประกันได้ และแนวทางการจัดทำสัญญาให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของกิจการการศึกษา

3) การพัฒนาแนวทางการประเมินมูลค่ากิจการโรงเรียน เสนอให้สมาคมผู้ประเมินและภาคการเงินร่วมกันกำหนดมาตรฐานการประเมินที่เหมาะสมกับโรงเรียนเอกชน โดยเฉพาะโรงเรียนแบบไม่แสวงหากำไร (non-profit) ที่มีรายได้ต่อเนื่อง และจัดตั้งฐานข้อมูลกลางสำหรับเปรียบเทียบมูลค่ากิจการ

4) การประยุกต์ใช้แนวทางจากต่างประเทศ เสนอให้นำกลไกการแต่งตั้งผู้บริหารกิจการ (Receiver) ตามกฎหมายอังกฤษมาใช้กับกิจการโรงเรียน โดยผู้ดำรงตำแหน่งต้องมีคุณสมบัติตามคณะกรรมการควบคุมโรงเรียนในระบบ และมีความรู้ด้านการศึกษาและการเงิน เพื่อรักษาเสถียรภาพของโรงเรียนในระหว่างการบังคับหลักประกัน

2.2 ข้อเสนอแนะทางสัญญา

เพื่อให้การใช้กิจการโรงเรียนเอกชนเป็นหลักประกันทางธุรกิจมีประสิทธิภาพภายใต้กฎหมายปัจจุบัน ผู้วิจัยเสนอให้ปรับปรุงแนวทางการจัดทำสัญญาหลักประกัน โดยคำนึงถึงบริบทเฉพาะของสถานศึกษา ดังนี้

1) ขอบเขตทรัพย์สิน ควรกำหนดประเภททรัพย์สินที่ใช้เป็นหลักประกันอย่างชัดเจน ทั้งที่มีอยู่ เช่น อาคารเรียน อุปกรณ์ และที่เกิดในอนาคต เช่น อาคารที่กำลังก่อสร้าง หรือสิทธิเรียกร้องจากค่าเล่าเรียน ตามมาตรา 9 แห่ง พ.ร.บ.หลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558

2) อำนาจผู้รับใบอนุญาต สัญญาควรระบุชัดว่า ผู้รับใบอนุญาตมีอำนาจแทนนิติบุคคลโรงเรียนในการลงนาม เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องขอบเขตอำนาจในภายหลัง

3) ทำข้อตกลงล่วงหน้าในการบังคับหลักประกัน ควรกำหนดสิทธิของเจ้าหนี้ในการแต่งตั้งผู้บังคับหลักประกันหรือผู้บริหาร ในกรณีผิดนัดชำระหนี้ พร้อมแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.โรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 เช่น คุณสมบัติของผู้บริหาร และการโอนผู้รับใบอนุญาต

4) แนบตราสารจัดตั้งหรือข้อบังคับที่แสดงว่า ผู้รับใบอนุญาตมีอำนาจกู้ยืมและจัดตั้งหลักประกัน เพื่อให้สิทธิตามนิติบุคคลมีความชัดเจนตามกฎหมายการปรับปรุงและเสนอแนวทางทางกฎหมายเหล่านี้ จะช่วยให้โรงเรียนเอกชนในระบบสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดภาระของรัฐในการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา และส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาระบบการศึกษาในระยะยาว

ข้อเสนอเหล่านี้จะช่วยให้โรงเรียนเอกชนเข้าถึงแหล่งทุนได้สะดวก ลดภาระรัฐ และส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2566). รายงานสถิติการจดทะเบียนธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2567). โรงเรียนเอกชนวิกฤต ขาดสภาพคล่อง เจอค้ำค่าเทอมกว่าหมื่นล้านทั่วประเทศ. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2567 จาก <https://shorturl.asia/S6yG7>.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). หลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าหลักประกันเพื่อการให้สินเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). แนวปฏิบัติการให้สินเชื่อและการประเมินความเสี่ยงของสถาบันการเงิน. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2567). เร่งเครื่องหลักประกันธุรกิจ บั๊มหัวใจ SMEs เข้าถึงเงินทุน. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.prachachat.net/breaking-news/news-1667508>.
- พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550. (2551). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125 ตอนที่ 7 ก. (11 มกราคม 2551).
- พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558. (2558). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 132 ตอนที่ 88 ก. (5 พฤศจิกายน 2558).
- ระวีวรรณ ทวีชสังข์ . (2562). ปัญหาหลักประกันตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สมาคมผู้ประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย. (2563). *มาตรฐานการประเมินค่าทรัพย์สิน*. กรุงเทพมหานคร : สมาคมผู้ประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก <https://www.vat.or.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2567). คู่มือการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสนับสนุน และกำกับดูแลการศึกษาเอกชน. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก [https://opec.go.th/download/detail/60:contentReference\[oaicite:5\]{index=5}](https://opec.go.th/download/detail/60:contentReference[oaicite:5]{index=5}).
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2567). *รายงานสถิติและนโยบายการส่งเสริมการศึกษาเอกชน*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตา ศึกษมัต. (2560). ปัญหาการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นภาษี (ฉบับที่ 284) พ.ศ. 2538: การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลของผู้ประกอบการกิจการสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Goode, R. (2017). *Goode on legal problems of credit and security*. (6th ed.). London: Sweet & Maxwell.
- The Active News. (2564). *โรงเรียนเอกชนกระอัก ส่อปิดกิจการ ผู้ปกครองค้ำค่าเทอม ‘ครู’ ตกงานกะทันหัน กระทบ ‘เด็ก’ หาที่เรียนใหม่*. สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2567 จาก <https://theactive.thaipbs.or.th/news/20210816-5>.
- United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). (2010). *UNCITRAL legislative guide on secured transactions*. New York: United Nations.